ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 20ής Νοεμβρίου 1997 *

Στην υπόθεση C-90/96,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Tribunale amministrativo regionale per il Veneto (Ιταλία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

David Petrie κ.λπ.

και

Università degli studi di Verona,

Camilla Bettoni,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 5 και 48 της Συνθήκης ΕΚ και των άρθρων 1 και 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητος (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους C. Gulmann, πρόεδρο τμήματος, J. C. Moitinho de Almeida (εισηγητή), D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet και L. Sevón, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Fennelly
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— οι Petrie κ.λπ., εκπροσωπούμενοι από τον Lorenzo Picotti, δικηγόρο Βερόνας,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον καθηγητή Umberto Leanza, προϊστάμενο της υπηρεσίας διπλωματικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, επικουρούμενο από τον Pier Giorgio Ferri, avvocato dello Stato,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον Pieter van Nuffel, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, και τον Enrico Altieri, δημόσιο υπάλληλο κράτους μέλους αποσπασμένο στην υπηρεσία αυτή,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις των Petrie κ.λπ., της Ιταλικής Κυβερνήσεως και της Επιτροπής, κατά τη συνεδρίαση της 6ης Φεβρουαρίου 1997,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 20ής Μαρτίου 1997,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με διάταξη της 14ης Δεκεμβρίου 1995, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 21 Μαρτίου 1996, το Tribunale amministrativo regionale per il Veneto υπέβαλε, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 5 και 48 της Συνθήκης ΕΚ και των άρθρων 1 και 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητος (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33).

2 Το ζήτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ των Petri, Hill και Newbold αφενός και του Università degli studi di Verona αφετέρου.

3 Οι ανωτέρω, Βρετανοί υπήκοοι, εργάζονται από μακρού χρόνου στη σχολή ξένων γλωσσών και λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου της Βερόνας ως λέκτορες ξένης γλώσσας.

4 Οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης, οι οποίοι έχουν σύμβαση αορίστου χρόνου και μεταχείριση ανάλογη προς εκείνη του απασχολούμενου με μειωμένο ωράριο έκτακτου καθηγητή, υπέβαλαν αίτηση για την κατάληψη θέσεως αναπληρωτή για τη «διδασκαλία σύγχρονων γλωσσών» κατά το ακαδημαϊκό έτος 1995/96, κατόπιν προκηρύξεως που δημοσίευσε στις 15 Μαρτίου 1995 το συμβούλιο σχολής του Πανεπιστημίου της Βερόνας, σύμφωνα με το άρθρο 12 του νόμου 341, της 19ης Νοεμβρίου 1990 (στο εξής: νόμος 341).

5 Το άρθρο 12 του νόμου 341 προβλέπει:

«5. Το πρώτο εδάφιο του άρθρου 114 του διατάγματος 382 του Προέδρου της Δημοκρατίας, της 11ης Ιουλίου 1980, το οποίο έχει ήδη αντικατασταθεί από το άρθρο 3 του νόμου 477 της 13ης Αυγούστου 1984, αντικαθίσταται από το ακόλουθο εδάφιο:

"Η διδασκαλία και οι αναπληρώσεις διδασκόντων μπορούν να ανατίθενται μόνο σε τακτικούς καθηγητές και σε αναγνωρισμένους πανεπιστημιακούς ερευνητές του ίδιου επιστημονικού τομέα και του ίδιου κλάδου ή παρόμοιου τομέα ανήκοντος στην ίδια σχολή· ελλείψει αυτών και κατόπιν αιτιολογημένης αποφάσεως, σε τακτικούς καθηγητές και αναγνωρισμένους πανεπιστημιακούς ερευνητές άλλης σχολής του ίδιου πανεπιστημίου ή άλλου πανεπιστημίου. Για την κατάληψη των θέσεων αναπληρωτών διδασκόντων και εφόσον υπάρχουν αιτήσεις από τακτικούς καθηγητές και αναγνωρισμένους ερευνητές του ίδιου επιστημονικού τομέα και του ίδιου κλάδου, το συμβούλιο της σχολής οφείλει να δώσει προτεραιότητα στις υποβληθείσες από τους καθηγητές αιτήσεις."»

6 Με αποφάσεις της 14ης Απριλίου 1995, ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου της Βερόνας απέρριψε τις αιτήσεις των προσφευγόντων της κύριας δίκης με την αιτιολογία ότι, «κατά το άρθρο 114 του διατάγματος 382 του 1980, όπως έχει αντικατασταθεί από το άρθρο 3 του νόμου 477 του 1984 και το άρθρο 12 του νόμου 341, η διδασκαλία και οι θέσεις αναπληρωτών διδασκόντων μπορούν να ανατίθενται μόνο σε τακτικούς καθηγητές και σε αναγνωρισμένους πανεπιστημιακούς ερευνητές».

7 Το συμβούλιο της σχολής, με απόφαση της 19ης Απριλίου 1995, ανέθεσε την επ' αμοιβή εντολή διδασκαλίας σύγχρονων γλωσσών για το ακαδημαϊκό έτος 1995/96 στην Bettoni, καθηγήτρια άλλου πανεπιστημίου.

8 Οι Petrie, Hill και Newbold άσκησαν τότε προσφυγή κατά των αποφάσεων της 14ης Απριλίου 1995 και της 19ης Απριλίου 1995 ενώπιον του αιτούντος εθνικού δικαστηρίου.

9 Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης προέβαλαν δύο λόγους αντλούμενους, αφενός, από την παράβαση των άρθρων 5 και 48 της Συνθήκης και 1 και 3 του κανονισμού 1612/68 και, αφετέρου, από τον ανορθολογικό και αντιφατικό χαρακτήρα της αιτιολογίας και της συμπεριφοράς της καθής πανεπιστημιακής αρχής, η οποία ανέθεσε τη θέση αναπληρωτή διδάσκοντος σε καθηγητή άλλου πανεπιστημίου, αντιθέτως προς τα κριτήρια προτεραιότητας που ορίζει το άρθρο 12 του νόμου 341.

10 Το Πανεπιστήμιο της Βερόνας υποστήριξε ότι η ανάθεση θέσεων αναπληρωτών διδασκόντων στα πανεπιστήμια στους τακτικούς καθηγητές και στους αναγνωρισμένους πανεπιστημιακούς ερευνητές δεν ενέχει καμιά διάκριση λόγω ιθαγενείας. Συγκεκριμένα, ο περιορισμός αυτός έχει αδιακρίτως εφαρμογή στους υπηκόους των κρατών μελών, περιλαμβανομένων επομένως και των Ιταλών υπηκόων, οι οποίοι δεν ανήκουν στη μία από τις δύο αυτές κατηγορίες.

11 Το εθνικό δικαστήριο έκρινε ωστόσο ότι οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης διατύπωσαν σειρά σκέψεων ικανών να εγείρουν αμφιβολίες ως προς το βάσιμο της τελευταίας αυτής απόψεως. Στη διάταξη περί παραπομπής, το εθνικό δικαστήριο διατυπώνει τις ακόλουθες σκέψεις.

12 Πρώτον, η πρόσβαση στη θέση του τακτικού καθηγητή ή του πανεπιστημιακού ερευνητή επιφυλασσόταν, μέχρι πρόσφατα, μόνο στους Ιταλούς υπηκόους. Μόνο μετά την έναρξη ισχύος του διατάγματος του προέδρου του Υπουργικού Συμβουλίου αριθ. 174, της 7ης Φεβρουαρίου 1994, προς εκτέλεση του άρθρου 37 του νομοθετικού διατάγματος 29, της 3ης Φεβρουαρίου 1993, το οποίο ορίζει τον κατάλογο των καταλαμβανομένων μόνον από τους ημεδαπούς δημοσίων θέσεων, στον οποίο δεν περιλαμβάνονται οι θέσεις στον τομέα της εκπαιδεύσεως, οι υπήκοοι των άλλων κρατών μελών απέκτησαν τη δυνατότητα προσβάσεως στις θέσεις αυτές.

13 Δεύτερον, οι πανεπιστημιακοί λέκτορες ξένης γλώσσας απασχολούνται με σχέση μισθώσεως εργασίας αορίστου χρόνου και ασκούν εκπαιδευτικά καθήκοντα αντίστοιχα, ως προς το περιεχόμενό τους, με τα καθήκοντα έκτακτου καθηγητή ή, τουλάχιστον, με τα καθηκόντα πανεπιστημιακού ερευνητή, όπως

θα μπορούσε να συναχθεί από το άρθρο 28 του διατάγματος 382 του Προέδρου της Δημοκρατίας, της 11ης Ιουλίου 1980 (στο εξής: διάταγμα 382), και της αποφάσεως του Corte costituzionale (Συνταγματικού Δικαστηρίου) αριθ. 284 της 23ης Ιουλίου 1987.

14 Τέλος, ως προς τον όρο να είναι οι ερευνητές αναγνωρισμένοι, το εθνικό δικαστήριο επισημαίνει ότι η παράταση των συμβάσεων των λεκτόρων για περίοδο άνω των τριών ετών, η οποία προϋποθέτει θετική κρίση για τα καθήκοντα που έχουν ασκήσει, ισοδυναμεί με την αναγνώριση ότι πληρούται ο όρος αυτός.

15 Υπ' αυτές τις συνθήκες, το Tribunale amministrativo regionale per il Veneto αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ερώτημα:

«Έχουν τα άρθρα 5 και 48 της Συνθήκης ΕΟΚ και τα άρθρα 1 και 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, την έννοια ότι δεν επιτρέπουν η νομοθεσία κράτους μέλους να περιορίζει τη δυνατότητα καταλήψεως θέσεων με εντολή διδασκαλίας και θέσεων αναπληρωτών διδασκόντων στα πανεπιστήμια συγκεκριμένων κατηγοριών, όπως αυτές που προβλέπει η ιταλική νομοθεσία, υπό το συγκεκριμένο ιταλικό κανονιστικό πλαίσιο και με δεδομένη την ιταλική διοικητική πρακτική, αντί να προβλέπει ότι δικαιούνται να μετέχουν σε διαγωνισμό για την κατάληψη θέσεων με εντολή διδασκαλίας και θέσεων αναπληρωτών διδασκόντων στα πανεπιστήμια και οι λέκτορες ξένων γλωσσών που συνήψαν σύμβαση αορίστου χρόνου με ιταλικό πανεπιστήμιο;»

Επί του παραδεκτού

16 Η Επιτροπή φρονεί ότι η υποβολή του προδικαστικού ερωτήματος είναι απαράδεκτη.

17 Επισημαίνει ότι οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης αμφισβητούν τον αποκλεισμό τους από την πρόσβαση στις κατηγορίες των τακτικών καθηγητών ή των αναγνωρισμένων πανεπιστημιακών ερευνητών, η υπαγωγή στις οποίες αποτελεί αντικειμενική προϋπόθεση προκειμένου να γίνουν δεκτοί να μετάσχουν σε διαγωνισμό για την πρόσληψη αναπληρωτών διδασκόντων κατ' εφαρμογήν της ιταλικής νομοθεσίας, η οποία επέτρεπε την πρόσβαση αυτή μόνο στους έχοντες την ιταλική ιθαγένεια κατά παράβαση του άρθρου 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης.

18 Η Επιτροπή φρονεί ότι οι ενδιαφερόμενοι δεν μπορούν να επικαλούνται παράβαση του άρθρου 48, παράγραφος 2, σε δίκη έχουσα ως αντικείμενο τον αποκλεισμό τους από διαγωνισμό για την κατάληψη θέσεως αναπληρωτή διδάσκοντος, οπότε η διάταξη αυτή δεν έχει καμιά σχέση με την πραγματικότητα ή το αντικείμενο της κύριας δίκης.

19 Επομένως, κατά την Επιτροπή, το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να απαντήσει στο ερώτημα αν μια διάταξη, όπως το άρθρο 12 του νόμου 341, εισάγει δυσμενή διάκριση, επειδή η πρόσβαση στις θέσεις των τακτικών καθηγητών και των αναγνωρισμένων ερευνητών επιτρεπόταν προηγουμένως μόνο στους Ιταλούς.

20 Η Ιταλική Κυβέρνηση εκφράζει αμφιβολίες ως προς το παραδεκτό της προδικαστικής παραπομπής. Κατά τη γνώμη της, το εθνικό δικαστήριο περιορίζεται στην επανάληψη των πραγματικών και νομικών ισχυρισμών των διαδίκων, χωρίς προηγουμένως να τους ελέγξει και να τους εκτιμήσει. Αντί να παραπέμψει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου, το εθνικό δικαστήριο του ζητεί, στην πραγματικότητα, να τάμει απευθείας τη διαφορά της οποίας επελήφθη.

21 Όσον αφορά, πρώτον, την ένσταση απαραδέκτου που προβάλλει η Επιτροπή, πρέπει να υπομνηστεί ότι το εθνικό δικαστήριο ζητεί να πληροφορηθεί αν τα άρθρα 5 και 48 της Συνθήκης καθώς και τα άρθρα 1 και 3 του κανονισμού 1612/68 επιβάλλουν να περιλαμβάνονται οι λέκτορες ξένης γλώσσας στις επαγγελματικές κατηγορίες που έχουν πρόσβαση στις θέσεις αναπληρωτών διδασκόντων, λαμβανομένου ιδίως υπόψη του γεγονότος ότι οι λέκτορες που έχουν την ιθαγένεια άλλων κρατών μελών αποκλείονταν μέχρι το 1994 από τις θέσεις των τακτικών καθηγητών και των πανεπιστημιακών ερευνητών.

22 Δεδομένου ότι το εθνικό δικαστήριο επελήφθη προσφυγής με αντικείμενο, αφενός, την άρνηση του Πανεπιστημίου της Βερόνας να αναθέσει στους προσφεύγοντες της κύριας δίκης την επίμαχη θέση αναπληρωτή διδάσκοντος και, αφετέρου, την επιλογή καθηγητή άλλου πανεπιστημίου στη θέση αυτή, συνάγεται ότι το υποβληθέν ερώτημα έχει σχέση με την κύρια δίκη. Τα σχετικά προς τούτο επιχειρήματα της Επιτροπής αφορούν, στην πραγματικότητα, όχι τη λυσιτέλεια του προδικαστικού ερωτήματος, αλλά την απάντηση που το Δικαστήριο πρέπει να δώσει στο ερώτημα αυτό.

23 Όσον αφορά, τέλος, το ζήτημα αν η διάταξη περί παραπομπής παρέχει στο Δικαστήριο τα αναγκαία πραγματικά και νομικά στοιχεία προκειμένου να μπορεί να ασκήσει τα καθήκοντα που υπέχει από το άρθρο 177 της Συνθήκης, μολονότι είναι ακριβές ότι το εθνικό δικαστήριο δεν έχει παραθέσει πλήρως το νομοθετικό πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης, ωστόσο το Δικαστήριο έχει στη διάθεσή του τα αναγκαία στοιχεία προκειμένου να του παράσχει λυσιτελή απάντηση.

Επί της ουσίας

24 Με το ερώτημά του, το εθνικό δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να πληροφορηθεί αν τα άρθρα 5 και 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης απαγορεύουν εθνική νομοθεσία η οποία παρέχει μόνο στους τακτικούς καθηγητές και στους αναγνωρισμένους πανεπιστημιακούς ερευνητές τη δυνατότητα να καταλαμβάνουν θέσεις αναπληρωτή διδάσκοντος στα πανεπιστήμια, αποκλείοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τους λέκτορες ξένης γλώσσας που είναι υπήκοοι άλλων κρατών μελών.

25 Κατ' αρχάς, πρέπει να τονιστεί ότι παρέλκει η εξέταση των άρθρων 1 και 3 του κανονισμού 1612/68, δοθέντος ότι συνιστούν εφαρμογή της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων την οποία καθιερώνει το άρθρο 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης χωρίς να διευρύνουν το περιεχόμενό της.

26 Οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης ισχυρίζονται, πρώτον, ότι τα άρθρα 5 και 48 της Συνθήκης επιβάλλουν να γίνονται δεκτοί οι λέκτορες ξένης γλώσσας στους διαγωνισμούς για θέσεις αναπληρωτή διδάσκοντος, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι η πρόσβαση στις θέσεις του τακτικού καθηγητή ή του πανεπιστημιακού ερευνητή τους απαγορευόταν λόγω της προϋποθέσεως περί ιθαγενείας, η οποία έπρεπε να συντρέχει δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, η οποία ίσχυσε μέχρι το 1994 και αντέβαινε προς το άρθρο 48.

27 Η Ιταλική Κυβέρνηση επισημαίνει ότι οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης δεν ισχυρίζονται ότι για την κατάληψη των εν λόγω θέσεων υπέβαλαν αίτηση η οποία απορρίφθηκε λόγω της ιθαγένειάς τους. Επισημαίνει επίσης ότι, ως προς την υπόθεση στην οποία εκδόθηκε η απόφαση της 16ης Ιουνίου 1987, 225/85, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1987, σ. 2625), υποστήριξε απλώς ότι το άρθρο 48, παράγραφος 4, επέτρεπε τον αποκλεισμό των ερευνητών του «Consiglio nazionale delle ricerche» (στο εξής: CNR) από την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων για λόγους μη αφορώντες τους πανεπιστημιακούς ερευνητές.

28 Συναφώς, πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης έχει άμεσο αποτέλεσμα (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1974, 41/74, Van Duyn, Συλλογή τόμος 1974, σ. 537). Προκειμένου ειδικότερα για την πρόσβαση στις θέσεις ερευνητών στο CNR, το Δικαστήριο, με την προμνησθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Ιταλίας, απέκλεισε τη δυνατότητα τέτοιες θέσεις να λογίζονται θέσεις στη δημόσια διοίκηση υπό την έννοια του άρθρου 48, παράγραφος 4, της Συνθήκης.

29 Επομένως, οι υπήκοοι των άλλων κρατών μελών μπορούσαν να υποβάλουν υποψηφιότητα για τις θέσεις πανεπιστημιακού ερευνητή και να προσβάλουν τον αποκλεισμό τους από τους αντίστοιχους διαγωνισμούς στηριζόμενοι στο άρθρο 48 της Συνθήκης.

30 Εν πάση περιπτώσει, το γεγονός ότι η προϋπόθεση περί ιθαγενείας που επέβαλλε η ιταλική νομοθεσία μέχρι το 1994 για τη συμμετοχή στους διαγωνισμούς για τις θέσεις τακτικών καθηγητών ή αναγνωρισμένων ερευνητών συνιστούσε δυσμενή διάκριση, αντιβαίνουσα επομένως στο άρθρο 48 της Συνθήκης, δεν μπορεί, αυτό καθαυτό, να παρέχει τη δυνατότητα στους ενδια-

φερομένους να αξιώνουν την πρόσληψή τους στις θέσεις αναπληρωτών. Συγκεκριμένα, για την πρόσβαση στις θέσεις αυτές πρέπει κατ' αρχάς να είναι τακτικοί καθηγητές ή αναγνωρισμένοι ερευνητές και το ότι μία από τις προϋποθέσεις συμμετοχής στους διαγωνισμούς για τις θέσεις αυτές συνιστά δυσμενή διάκριση δεν έχει ως αποτέλεσμα να τους απαλλάσσει από την ανάγκη επιτυχίας τους στους διαγωνισμούς αυτούς.

31 Πάντως, το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό της δυνατότητας των ενδιαφερομένων να ζητήσουν από τα αρμόδια δικαστήρια, σύμφωνα με τις ενδεικνυόμενες διαδικασίες του εθνικού δικαίου και υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην απόφαση της 5ης Μαρτίου 1996, C-46/93 και C-48/93, Brasserie du pêcheur και Factortame (Συλλογή 1996, σ. I-1029), την αποκατάσταση των ζημιών που υπέστησαν λόγω της επιβολής του εισάγοντος δυσμενή διάκριση επίδικου όρου.

32 Οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης ισχυρίζονται, δεύτερον, ότι η ιταλική νομοθεσία εισάγει δυσμενή διάκριση καθόσον αποκλείει από την πρόσβαση στις θέσεις αναπληρωτών τους λέκτορες ξένης γλώσσας, οι οποίοι έχουν την ιθαγένεια άλλων κρατών μελών, μολονότι τα διδακτικά τους καθήκοντα είναι κατ' ουσίαν ανάλογα προς τα καθήκοντα των εκτάκτων καθηγητών ή των πανεπιστημιακών ερευνητών.

33 Επισημαίνουν ότι οι λέκτορες υπόκεινται, σύμφωνα με το άρθρο 6, πρώτο εδάφιο, του νόμου 349 της 18ης Μαρτίου 1958, στο ίδιο νομικό και οικονομικό καθεστώς και την ίδια σταδιοδρομία με τους πανεπιστημιακούς βοηθούς και ότι το Corte costituzionale, με την προμνησθείσα απόφαση αριθ. 284, διαπίστωσε την ομοιότητα των καθηκόντων μεταξύ των δύο αυτών επαγγελματικών κατηγοριών, διευκρινίζοντας ότι η πανεπιστημιακή πρακτική απεδείκνυε ότι τα καθήκοντα των λεκτόρων δεν περιορίζονταν μόνο σε ασκήσεις ορθής προφοράς των ξένων γλωσσών. Μολονότι αληθεύει ότι η κατηγορία των βοηθών δεν προβλέπεται πλέον από την ισχύουσα ιταλική νομοθεσία περί οργανώσεως των πανεπιστημίων, η κατηγορία αυτή ρυθμίζεται μεταβατικά και από πολλές πλευρές με ρητή παραπομπή στο καθεστώς των αναγνωρισμένων ερευνητών.

34 Οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης αναφέρουν, εξάλλου, ότι στο έργο τους, το οποίο πρέπει να συντονίζεται με το έργο των τακτικών καθηγητών των επισήμων μαθημάτων (πράγμα που επίσης συμβαίνει με το έργο των ερευνη-

τών), απολαύουν ακαδημαϊκής ελευθερίας, συνεχούς γλωσσικής εκπαιδεύσεως στο κράτος καταγωγής τους και η κατάστασή τους διακρίνεται σαφώς από εκείνη των άλλων κατηγοριών του μη διδάσκοντος προσωπικού.

35 Εξάλλου, υποστηρίζουν ότι ο αποκλεισμός των λεκτόρων από τις θέσεις αναπληρωτών είναι πολλώ μάλλον αδικαιολόγητος καθότι το άρθρο 16, πρώτο εδάφιο, του νόμου 341 περιλαμβάνει στις κατηγορίες «ερευνητών» ή «αναγνωρισμένων ερευνητών» τους «τακτικούς βοηθούς» («assistenti di ruolo ad esaurimento») και τους «διπλωματούχους τεχνικούς» που έχουν ορισμένα προσόντα. Για τους τελευταίους, όπως και για τους λέκτορες, δεν προβλέπεται καμιά εξέταση για την αναγνώρισή τους και, εν πάση περιπτώσει, το Corte costituzionale έχει ήδη κρίνει, με την προμνησθείσα απόφαση αριθ. 284, ισότιμες τις κατηγορίες των λεκτόρων και των βοηθών.

36 Τέλος, το ότι οι λέκτορες προσλαμβάνονται με συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου, ενώ οι έκτακτοι καθηγητές και οι ερευνητές έχουν την ιδιότητα δημοσίων υπαλλήλων, είναι, κατά τους προσφεύγοντες της κύριας δίκης, αμιγώς τυπικό διακριτικό στοιχείο, το οποίο ουδεμία ασκεί επιρροή στην εφαρμογή των οικείων κοινοτικών διατάξεων.

37 Η Ιταλική Κυβέρνηση επισημαίνει ότι, στο πλαίσιο της πολιτικής προγραμματισμού της εκπαιδεύσεως, η οποία πρέπει να εγγυάται «την πλήρη αξιοποίηση, στα πλαίσια της οργανώσεως του διδακτικού έργου, των καθηγητών και των ερευνητών», οι τελευταίοι μπορούν να αναλαμβάνουν να δίδουν, σύμφωνα με το άρθρο 12 του νόμου 341, ως αναπληρωτές ή διδάσκοντες, πρόσθετα μαθήματα, πέραν του διδακτικού έργου το οποίο ήδη ασκούν και το οποίο αποτελεί το κύριο αντικείμενο της εργασιακής τους σχέσεως με το πανεπιστήμιο. Επομένως, η διδασκαλία ή οι αναπληρώσεις δεν συνεπάγονται αυτοτελή θέση εργασίας.

38 Επομένως, κατά την Ιταλική Κυβέρνηση, ο λόγος για τον οποίο οι λέκτορες ξένης γλώσσας δεν μνημονεύονται στο άρθρο 12 του νόμου 341 μεταξύ εκείνων που μπορούν να αναλαμβάνουν διδασκαλία μαθημάτων ή αναπληρώσεις διδασκόντων είναι ότι, στην περίπτωσή τους, δεν ασκούν πρόσθετη δραστηριότητα, αλλά κύρια δραστηριότητα η οποία προϋποθέτει τη σύσταση αυτοτελούς εργασιακής σχέσεως.

39 Ως προς την αποδοχή του αναγνωρισμένου ερευνητή στη διδασκαλία και στις αναπληρώσεις διδασκόντων, η Ιταλική Κυβέρνηση φρονεί ότι είναι δικαιολογημένη, δεδομένου ότι τα επαγγελματικά του προσόντα μετά τη συμπλήρωση τριετούς περιόδου εργασίας και η αναγνώρισή του, η οποία εξαρτάται από τη θετική κρίση εθνικής επιτροπής καθηγητών (άρθρο 31 του διατάγματος 382), σημαίνουν ότι είναι ικανός να διδάξει δευτερεύουσας σημασίας μάθημα ή να διδάξει ως αναπληρωτής.

40 Εξάλλου, η Ιταλική Κυβέρνηση επισημαίνει ότι, ως προς τις διδακτικές ικανότητές τους, οι λέκτορες προσλαμβάνονται με συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου, χωρίς δημόσιο διαγωνισμό, με βάση τις κτηθείσες στην αλλοδαπή γλωσσικές γνώσεις τους, με σκοπό την αντιμετώπιση των «αναγκών πρακτικής εξασκήσεως των φοιτητών» (άρθρο 28 του διατάγματος 382), και η ανανέωση της συμβάσεώς τους δεν υπόκειται στους ίδιους όρους με τους όρους από την πλήρωση των οποίων εξαρτάται η αναγνώριση των ερευνητών. Αντιθέτως, το άρθρο 32 του διατάγματος 382 ορίζει ότι το διδακτικό έργο των ερευνητών περιλαμβάνει, πέραν των ασκήσεων, τη συνεργασία με τους φοιτητές στα πλαίσια των ερευνών για τις διπλωματικές τους εργασίες, τον πειραματισμό σε νέες διδακτικές μεθόδους καθώς και υποβοηθητικές δραστηριότητες. Επιπλέον, το εν λόγω άρθρο 32 αναφέρει επίσης τις δραστηριότητες επιστημονικής έρευνας, ενώ οι διατάξεις περί λεκτόρων δεν αναφέρουν καμιά από τις δραστηριότητες αυτές. Ωστόσο, η επιστημονική έρευνα είναι απαραίτητη για τη διδασκαλία, καθόσον μάλιστα πρόκειται για τους λεγόμενους εγκάρσιους τομείς, όπως η διδασκαλία σύγχρονων γλωσσών.

41 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι οι όροι για την πρόσληψη και την αξιολόγηση των επαγγελματικών ικανοτήτων των εν λόγω δύο κατηγοριών καθώς και η φύση των δραστηριοτήτων που τους ανατίθενται από τον νόμο διαφέρουν οπότε, δοθέντος ότι οι κατηγορίες αυτές δεν είναι συγκρίσιμες, η επίμαχη στην κύρια δίκη νομοθεσία δεν εισάγει δυσμενή διάκριση.

42 Ως προς την προμνησθείσα απόφαση του Corte costituzionale, η Ιταλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η διάταξη η οποία κρίθηκε αντισυνταγματική εντάσσεται στα πλαίσια μεμονωμένου μέτρου που αποσκοπεί στην ενσωμάτωση ορισμένων κατηγοριών χαρακτηριζομένων από την αβεβαιότητα της εργασιακής σχέσεως στην κατηγορία των ερευνητών. Η ενσωμάτωση αυτή εξαρτάται από την αξιολόγηση των ικανοτήτων των υποψηφίων, η οποία

πραγματοποιείται από επιτροπές αποτελούμενες από τρεις πανεπιστημιακούς καθηγητές, από τους οποίους ένας ορίζεται από το συμβούλιο της σχολής και οι υπόλοιποι από το εθνικό πανεπιστημιακό συμβούλιο. Πριν από τη μεταρρύθμιση του 1980, οι κατηγορίες των ερευνητών και των λεκτόρων ρυθμίζονταν διαφορετικά.

43 Η Ιταλική Κυβέρνηση προσθέτει ότι, εν πάση περιπτώσει, εφόσον η ανάθεση μαθήματος ή θέσεως αναπληρωτή δεν συνεπάγεται τη σύσταση εργασιακής σχέσεως, το άρθρο 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης, το οποίο αναφέρεται στην πρόσβαση στην απασχόληση, ουδεμία ασκεί επιρροή.

44 Η Επιτροπή φρονεί ότι, για να εκτιμηθεί αν η επίμαχη στην κύρια δίκη νομοθεσία εισάγει δυσμενή διάκριση, είναι αναγκαίο να εξεταστεί αν το περιεχόμενο των καθηκόντων που ασκούν οι λέκτορες είναι πανομοιότυπο με εκείνο των καθηκόντων που ασκούν οι τακτικοί καθηγητές και οι αναγνωρισμένοι ερευνητές. Συναφώς, η διάταξη περί παραπομπής δεν παρέχει κανένα στοιχείο. Αν γινόταν δεκτή η άποψη των προσφευγόντων της κύριας δίκης, θα μπορούσαν να εμφανιστούν αντίστροφες, πολύ σοβαρότερες από τις καταγγελλόμενες, δυσμενείς διακρίσεις. Συγκεκριμένα, η συμμετοχή σε διαγωνισμούς για την κατάληψη θέσεως αναπληρωτή θα επιτρεπόταν σε άτομα (λέκτορες) τα οποία θα είχαν κατ' αυτόν τον τρόπο ευνοϊκότερη μεταχείριση από εκείνη των ερευνητών ή των τακτικών καθηγητών, δοθέντος ότι προσλαμβάνονται με συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου και δεν έχουν επομένως επιτύχει σε κανένα διαγωνισμό.

45 Συναφώς, πρέπει κατ' αρχάς να απορριφθεί το επιχείρημα της Ιταλικής Κυβερνήσεως ότι ο εν λόγω αποκλεισμός δεν αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση, οπότε δεν υφίσταται παράβαση του άρθρου 48, παράγραφος 2.

46 Συγκεκριμένα, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως που καθιερώνει η διάταξη αυτή δεν περιορίζεται στην πρόσβαση στην απασχόληση, αλλά περιλαμβάνει και την αμοιβή και τις λοιπές συνθήκες εργασίας, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και ο αποκλεισμός των λεκτόρων ξένης γλώσσας από την πρόσβαση στις έκτακτες θέσεις διδακτικού προσωπικού.

47 Για να εκτιμηθεί αν μια νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη παραβιάζει την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, πρέπει να εξεταστεί αν οι λέκτορες ξένης γλώσσας βρίσκονται σε κατάσταση παρεμφερή με εκείνη των εκτάκτων καθηγητών και των αναγνωρισμένων ερευνητών.

48 Ένα κράτος μέλος μπορεί να θεωρεί ότι οι αναπληρώσεις, δηλαδή η αντικατάσταση των καθηγητών οι οποίοι, για οποιονδήποτε λόγο, δεν μπορούν να διδάξουν, πρέπει να γίνονται, πρώτον, από άλλους καθηγητές οι οποίοι προσλαμβάνονται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με δημόσιους διαγωνισμούς ή, ελλείψει αυτών, από αναγνωρισμένους ερευνητές, οι οποίοι, εκτός από την επιτυχία τους σε δημόσιο διαγωνισμό, υπόκεινται σε αναγνώριση, δηλαδή σε διαδικασία με την οποία οι διδακτικές και επιστημονικές ικανότητές τους αναγνωρίζονται, κατόπιν τριετούς θητείας, από εθνική επιτροπή.

49 Η επιλογή αυτή, η οποία στηρίζεται στην ιδέα ότι μόνον ο δημόσιος διαγωνισμός και η προαναφερθείσα αναγνώριση επιτρέπουν την πρόσληψη καθηγητών που έχουν τα απαιτούμενα για την πανεπιστημιακή διδασκαλία προσόντα, σύμφωνα με τα αξιολογικά κριτήρια που ισχύουν για το σύνολο της εθνικής επικρατείας, δεν μπορεί να αμφισβητείται με την επίκληση της ομοιότητας του έργου των λεκτόρων προς το έργο των εκτάκτων καθηγητών και των ερευνητών.

50 Συγκεκριμένα, μολονότι, βάσει των συμβάσεων που συνάπτονται με τα πανεπιστήμια, οι λέκτορες καλούνται να αναπτύξουν ορισμένες ερευνητικές δραστηριότητες, όπως ισχυρίζονται οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης, και επομένως δεν περιορίζονται στην ικανοποίηση των «αναγκών πρακτικής ασκήσεως των φοιτητών», όπως προκύπτει από τον προβλεπόμενο στο άρθρο 28 του διατάγματος 382 ορισμό των καθηκόντων των λεκτόρων, πρέπει επιπλέον να αποδεικνύεται ότι τα διδακτικά και επιστημονικά τους προσόντα είναι ισότιμα με τα προσόντα των εκτάκτων καθηγητών και των αναγνωρισμένων ερευνητών.

51 Η εκτίμηση των προσόντων αυτών προϋποθέτει ότι οι διαγωνισμοί για την κατάληψη θέσεων αναπληρωτών, οι οποίοι γίνονται βάσει των φακέλων των υποψηφίων, έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά με τους δημόσιους διαγωνισμούς, οι οποίοι αποτελούν, σύμφωνα με το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, το μόνο μέσο επιλογής προσωπικού ικανού να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της πανεπιστημιακής διδασκαλίας. Τέτοιοι διαγωνισμοί, οι οποίοι επομένως αποτελούν επανάληψη των διαγωνισμών που προκηρύσσονται για την κατάληψη θέσεων καθηγητών και ερευνητών, αντίκεινται προς τις επιταγές της χρηστής διοικήσεως των πανεπιστημίων.

52 Υπ' αυτές τις συνθήκες, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, κατ' αρχήν, οι αναγνωρισμένοι ερευνητές και οι λέκτορες ξένης γλώσσας δεν τελούν υπό ανάλογο καθεστώς και, επομένως, μια εθνική νομοθεσία όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη δεν αντιβαίνει, στο πλαίσιο αυτό, προς το άρθρο 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης.

53 Πάντως, η νομοθεσία αυτή θα μπορούσε να αποδειχθεί αντίθετη προς το άρθρο 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης, αν εξομοίωνε με τους αναγνωρισμένους ερευνητές άλλες επαγγελματικές κατηγορίες των οποίων η πρόσβαση στην πανεπιστημιακή διδασκαλία δεν θα γινόταν με δημόσιους διαγωνισμούς και των οποίων τα διδακτικά και επιστημονικά προσόντα δεν θα υπέκειντο σε αξιολόγηση παρόμοια με την επιβαλλόμενη για τους ερευνητές και αν τους επιτρεπόταν, κατ' αυτόν τον τρόπο, να μετέχουν σε διαγωνισμούς για την κατάληψη θέσεων αναπληρωτών, μολονότι οι λέκτορες ξένης γλώσσας, οι οποίοι απολαύουν, σύμφωνα με το ιταλικό δίκαιο, του ιδίου καθεστώτος και ασκούν ισοδύναμα καθήκοντα, αποκλείονται.

54 Συναφώς, πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, ειδική έκφραση της οποίας αποτελεί το άρθρο 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης, απαγορεύει όχι μόνον τις προφανείς διακρίσεις λόγω ιθαγενείας αλλά και κάθε μορφή συγκεκαλυμμένης διακρίσεως η οποία, στηριζόμενη σε άλλα κριτήρια διακρίσεως, καταλήγει στην πράξη στο ίδιο αποτέλεσμα (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 30ής Μαΐου 1989, 33/88, Allué κ.λπ., στο εξής: Allué I, Συλλογή 1989, σ. 1591, σκέψη 11).

55 Επομένως, μια νομοθεσία όπως η προαναφερθείσα στη σκέψη 5 της παρούσας αποφάσεως, μολονότι εφαρμόζεται ανεξαρτήτως της ιθαγενείας του ενδιαφερομένου εργαζομένου, θα κατέληγε ιδιαίτερα εις βάρος των εργαζομένων που έχουν την ιθαγένεια άλλων κρατών μελών. Συγκεκριμένα, όπως διαπίστωσε το Δικαστήριο στη σκέψη 12 της αποφάσεως Allué I, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που προσκόμισε η Ιταλική Κυβέρνηση, μόνο το 25 % των λεκτόρων ξένων γλωσσών έχει την ιταλική ιθαγένεια.

56 Υπ' αυτές τις συνθήκες, μια τέτοια νομοθεσία, οσάκις στερείται κάθε αντικειμενικής δικαιολογίας, είναι ασυμβίβαστη προς το άρθρο 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης. Στο εθνικό δικαστήριο απόκειται, ενόψει των πραγματικών και νομικών δεδομένων της υποθέσεως της οποίας επελήφθη, να εξετάσει αν συμβαίνει αυτό.

57 Επομένως, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 5 και 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης δεν απαγορεύουν εθνική νομοθεσία η οποία παρέχει μόνο στους τακτικούς καθηγητές και στους αναγνωρισμένους ερευνητές τη δυνατότητα να καταλαμβάνουν θέσεις αναπληρωτών στα πανεπιστήμια, αποκλείοντας τους λέκτορες ξένης γλώσσας, εκτός αν η πρόσβαση στις θέσεις αναπληρωτών επιτρέπεται σε άλλες επαγγελματικές κατηγορίες των οποίων η πρόσβαση στην πανεπιστημιακή διδασκαλία δεν πραγματοποιείται με δημόσιους διαγωνισμούς και των οποίων τα διδακτικά και επιστημονικά προσόντα δεν υπόκεινται σε αξιολόγηση παρόμοια με την απαιτούμενη για τους ερευνητές, ενώ αποκλείονται οι λέκτορες ξένης γλώσσας, οι οποίοι απολαύουν, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, του ιδίου καθεστώτος και ασκούν ισοδύναμα καθήκοντα.

Επί των δικαστικών εξόδων

58 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ιταλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε με διάταξη της 14ης Δεκεμβρίου 1995 το Tribunale amministrativo regionale per il Veneto, αποφαίνεται:

Τα άρθρα 5 και 48, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΚ δεν απαγορεύουν εθνική νομοθεσία η οποία παρέχει μόνο στους τακτικούς καθηγητές και στους αναγνωρισμένους ερευνητές τη δυνατότητα να καταλαμβάνουν θέσεις αναπληρωτών στα πανεπιστήμια, αποκλείοντας τους λέκτορες ξένης γλώσσας, εκτός αν η πρόσβαση στις θέσεις αναπληρωτών επιτρέπεται σε άλλες επαγγελματικές κατηγορίες των οποίων η πρόσβαση στην πανεπιστημιακή διδασκαλία δεν πραγματοποιείται με δημόσιους διαγωνισμούς και των οποίων τα διδακτικά και επιστημονικά προσόντα δεν υπόκεινται σε αξιολόγηση παρόμοια με την απαιτούμενη για τους ερευνητές, ενώ αποκλείονται οι λέκτορες ξένης γλώσσας, οι οποίοι απολαύουν, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, του ιδίου καθεστώτος και ασκούν ισοδύναμα καθήκοντα.

Gulmann Moitinho de Almeida Edward

Puissochet Sevón

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 20 Νοεμβρίου 1997.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

C. Gulmann